

Text **Josef Chuchma**, MF Dnes

Madam, vám to ale sluší

To je krása, co? obrátil se kustod na návštěvníky výstavy Bytosti odnikud v pražské Městské knihovně. Ten postarší muž byl očividně spokojen; konečně zase jednou hlídal expozici, která ho oslovovala, viděl umění, jemuž rozuměl.

Josef Ingres: Před koupelí, 1926

František Horník-Lánský: Akt, 20. léta 20. století

V

V tom úvodním konstatování nechce být ironie: ptávám se z obyčejné zvědavosti i profesionálního zájmu kustodů na výstavách soudobého umění, co exponátům říkají – a většinou jsou z nich na rozpacích, nerozumějí jim, ušklíbají se nad nimi. Kdežto Bytosti odnikud, přehlídka takzvané české akademické malby první poloviny minulého století, byla zcela jiným šálkem kávy. Akce nabízela desítky více než realistických aktů, portrétů a žánrových výjevů, které zdobily převážně salony a obývací tuzemských movitějších vrstev. Respektive: v mnoha případech takové malby visí v bytech dosud, a nezřídka jejich majitelé možná zažívají stejné pocity estetické libosti jako zmíněný kustod na akci, kterou na přelomu loňského a letošního roku uspořádala Galerie hlavního města Prahy (GHMP). A letos na jaře přinesla zredukovanou reprízu výstavy Moravská galerie Brno.

Na knihkupeckých pultech je ovšem nadále dostupná pětisestránková stejnojmenná publikace, která u příležitosti výstavy vyšla díky nakladatelství Academia a GHMP; publikace zcela svéprávná, nikoli katalog odkazující na instalaci. Ta pražská ostatně byla dost specifická. Na stěnách díla visela v několika „patrech“ nad sebou, bez popisek, pouze s čísly. Na začátku expozice si návštěvník vzal brožuru, která k jednotlivým číslům přiřazovala informace o názvu, tvůrci, dataci apod. Divák tedy chodil, díval se, a jestliže jej nějaký exponát zaujal, pohlédl na číslo a další informace si vyhledal v oné brožurce. Takhle popsáno to možná vypadá komplikovaně a neohrabaně, ale „v praxi“ to byla metoda adekvátní a vlastně příjemná. Konkrétní autorství ustoupilo obecnějším tendencím v této „měšťanské“ produkci, nadto jste

Repro: z knihy Bytosti odnikud

Fernand Vácha: Žena, 40. léta 20. století

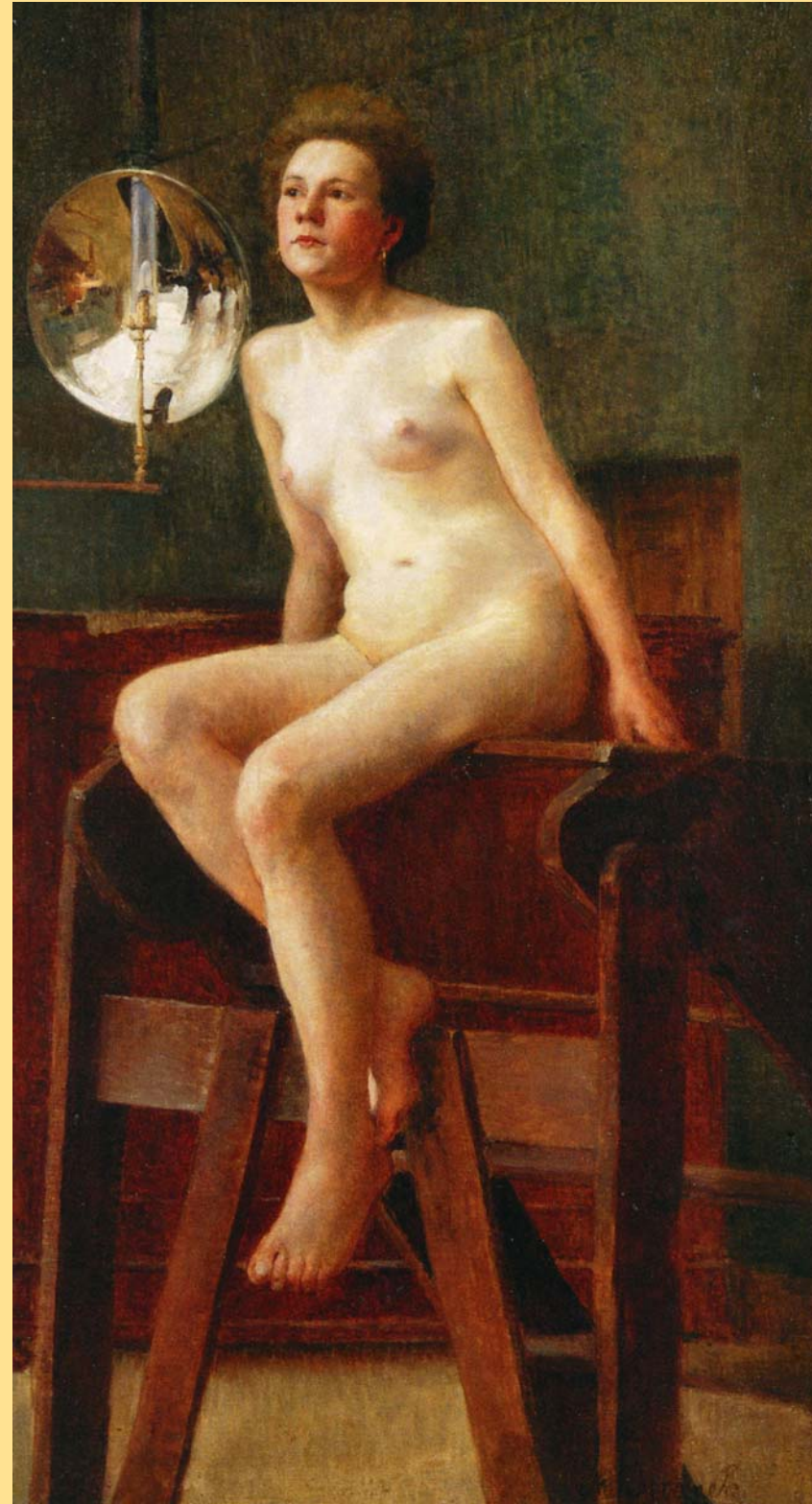
Do hájemství harmonických *bytostí odnikud*

Oskar Brázda:
Paní A. Posse, 1913

Jakub Obrovský: Bílý den,
kolem roku 1930

Miloš Jiránek: Akt,
kolem roku 1897

nervózní vřava dneška nedoléhá

si mohli vyzkoušet vlastní preference a motivace v moři „anonymních“ děl a zjistit si pak, jaký autor k vám nějak promluvil. V plejádě těchto – velmi zjednodušeně řečeno – děl účelových a užitkových, od autorů vesměs zapomenutých, dneska již „neviditelných“, se totiž nacházely například i rané práce Františka Kupky, nemluvě o obrazech Brožíkových, Hynaisových, Švabinského či Maroldových.

Továrna na sny a útěchu

Mladá kunsthistička Marie Rakušanová, která několik let Bytosti odnikud ve výstavní a knižní podobě připravovala, opakovaně říká a píše, že tento druh tvorby se „ani nesnaží rehabilitovat, ani legitimizovat, ani jej nechce zesměšňovat či dospívat k nějakým moralizujícím závěrům“. Rakušanové jde o zasazení akademizující tvorby první poloviny dvacátého století do širších kulturních, ale i politických souvislostí a má tato díla za předzvěst a později i součást pop-kulturní estetiky. Proto vedle obrazů do své výstavy zařadila také záběry z některých dobových filmů a tištěných magazínů, které herce či modelky aranžují do obdobných pozic, v nichž zakázkové portréty zhotovovali malíři.

Co to ale vlastně je, ta akademická malba? Tento pojem je poměrně široký a ne úplně jednoduše uchopitelný. Jednak vymezuje sám fakt určitého druhu předmodernistické a antimodernistické tvorby (vázané i na koncepci, s níž bylo výtvarné umění vyučováno na akademii), jednak se ten pojem používal pejorativně, pro takový druh produkce, kterou dotyčný hodnotitel má za umělecky strnulou, odepsanou, mrtvou; v útocích na akademismus vynikal kupříkladu teoretik avantgardy Karel Teige.

Jenže čas sice běží lineárně, „pořád pryč“, avšak kulturní dějiny jsou plné návratů, přesmyků, nových začátků a vůbec kroků, které neakceptují přímkovitost prostého plynutí. Proto se akademické umění vrací do hry, opakovaně a pochopitelně nejen v této zemi, jak v knize Bytosti odnikud Marie Rakušanová předesílá. Dokážu si představit, jak je dneska někomu ve společnosti oněch harmonických děl dobře, jak prodlévá v jejich přehledném a klidném světě, jenž je tak odlišný od nervní a nesrozumitelné současnosti nejen výtvarného umění. Do hájemství „bytostí odnikud“ vřava dneška nedoléhá. Estetická slast kráčí ruku v ruce s duševní terapií, a to vede k tomu, že na přílnavost části dnešního publika k akademické malbě přestáváme hledět s přehlíživostí a máme tu inklinaci nikoli za projev zanedbanosti a zpozdilosti, nýbrž za jistou, dokonce primárně nikoli estetickou, cestu k útěše.

Sakra drahé močení

Odhvrneme-li však psychoterapeutický závěs akademické malby, obnaží se před námi i tvrdá dobová realita živobytí a peněz, o níž Rakušanová zajímavě píše ve své knize. Akademická díla vesměs netvořili umělci v hladovění, nýbrž mistři, kteří hmotně nestrádali. Právě spojení s (velko)kapitálem tak iritovalo Teigeho. „Karel Teige citoval slova Horace Verneta, že zobrazuje, co vidí, nehledá včerejší den, přizpůsobuje se událostem, a tak že vydělal miliony a žil dobře. Cena jednoho Bougeureauova obrazu činila v polovině devadesátých let 19. století 100 000 zlatých franků, což malíř dokázal přepočítat ve vztahu k vlastní práci natolik přesně, že údajně prohlásil, že ho to stojí vždycky pět franků, když si musí při práci odskočit,“ uvádí v publikaci Marie Rakušanová souvislosti francouzské, důležité, jak vidno, nejen pro ducha avantgardy a modernismu.

Padesátá léta u nás učinila s kapitálem a měšťáckou zakázkovou kulturou rychlý proces. Ale v jistém slova smyslu jen zdánlivě. Kniha Marie Rakušanové končí portrétem Klementa Gottwalda z roku 1950, a to z dílny Jana Čumpelíka, jenž na poli akademické tvorby prosperoval ve dvacátých a třicátých letech, ve čtyřicátých letech přilil do svého eklektického výrazu prvky nacionalismu a pak kontinuálně přešel do sorealistické orby. ■

Viktor Oliva: Podobizna dámy,
nedatováno